

Мартынич Е. Г., Радьков В. П., Юрченко В. Е. – Кишинев : Штица, 1982. – 188 с.

5. Джига М. В. Забезпечення правового статусу обвинуваченого у процесі досудового розслідування: проблеми законності та доцільності : монографія / М. В. Джига. – К. : Паливода А. В., 2005. – 168 с.

6. Тертишник В. М. Проблеми процесуальної форми і гарантій правосуддя / В. М. Тертишник // Право України. – 2001. – № 1. – С. 91–93.

7. Курс советского уголовного процесса. Общая часть / под ред. А. Д. Бойкова, И. И. Карпеца. – М. : Юрид. лит., 1989. – 640 с.

8. Кондратов П. Е. Гарантии интересов обвиняемого как фактор, определяющий формирование и осуществление советской уголовной политики / П. Е. Кондратов // Гарантии прав личности в социалистическом уголовном процессе / под ред. Я. О. Мотовилова. – Ярославль : Изд-во Ярослав. гос. ун-та, 1981. – С. 64–72.

9. Александров С. А. Правовые гарантии интересов гражданского истца и ответчика в уголовном процессе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / С. А. Александров. – Свердловск, 1968. – 19 с.

10. Советский уголовный процесс / [Алексеев Н. С., Быстрыкин А. И., Даев В. Г. и др.] ; под ред. Н. С. Алексеева, В. З. Лукашевича. – Л. : Ленинград. ун-т, 1989. – 472 с.

11. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : [підручник] / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.

12. Советский уголовный процесс : учебник / под ред. Л. М. Карнеевой, П. А. Лупинской, И. В. Тырчева. – М. : Юрид. лит., 1980. – 568 с.

13. Никоненко М. Я. Поняття, види і зміст кримінально-процесуальних гарантій / М. Я. Никоненко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 1. – С. 59–68.

14. Кокорев Л. Д. Процессуальные гарантии прав и законных интересов личности в уголовном судопроизводстве / Л. Д. Кокорев, В. З. Лукашевич // Вестник Ленинградского университета. – 1977. – № 11. – С. 109–116.

15. Белозеров Ю. Н. Обеспечение прав и законных интересов личности в стадии возбуждения уголовного дела / Ю. Н. Белозеров, П. Г. Марфицын. – М. : Наука, 1994. – 104 с.

16. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе : [монография] / Н. И. Капинус. – М. : Буквоед, 2007. – 416 с.

Надійшла до редколегії 10.10.2010

ФОМИНА Т. Г. ДИСКУССИОННЫЕ ВОПРОСЫ ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ СИСТЕМЫ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ГАРАНТИЙ

Проанализированы научные взгляды относительно определения системы уголовно-процессуальных гарантий и ее составных элементов. Выделены два основных подхода к определению указанной системы и рассматриваются научные позиции их сторонников. Сформулировано понятие системы уголовно-процессуальных гарантий.

FOMINA T. THE DISCUSSIVE QUESTIONS ABOUT THE DEFINITION OF THE SYSTEM OF THE CRIMINAL AND PROCEDURAL GUARANTEES

The scientific views about the of the definition of the system of the criminal and procedural guarantees and its components are analyzed. The two basic approaches are selected to define this system and consider the scientific views of their supporters. The concept of the criminal procedural guarantees are formulated.

УДК 343.544(477)

Т. А. ШЕВЧУК,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СУТЕНЕРСТВО ТА ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАЙНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Розглянуто кримінально-правове поняття сутенерства, його соціальні характеристики та мотивацію, висвітлено проблеми кваліфікації даного злочину.

В Україні з моменту проголошення її незалежності і дотепер тривають реформи, що торкаються різних сфер суспільного життя, в тому числі, і кримінального законодавства.

Серед наукових питань, що недостатньо вивчені в кримінальному праві, є питання кваліфікації та розслідування злочинів, що пов'язані з наданням сексуальних послуг. На ці проблеми

звертали увагу у своїх працях окремі автори: І. С. Аліхаджєва, Р. А. Арсланбекова, Н. Л. Волкова, О. М. Бандурка, М. С. Дмитрієв, А. П. Дяченко, В. О. Івашенко, Л. С. Кучанська, А. В. Ландіна, Г. І. Мавров, А. С. Політова, Н. В. Уханова, О. М. Федик тощо. Злочини, пов'язані із втягненням у зайняття проституцією, торгівля людьми з цією метою за своїм змістом порушують основні права та свободи громадян. Тому міжнародне співтовариство, також стурбоване даними проблемами, прийняло цілу низку нормативно-правових документів на міжнародному рівні. Так, наприклад, у Конвенції по боротьбі з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами зазначено, що держави зобов'язані криміналізувати сутенерство та втягнення особи в зайняття проституцією як дієвий захід у боротьбі зі злочинами у сфері торгівлі людьми та експлуатації проституції [1].

У зв'язку з цим у Кримінальному кодексі (далі – КК) України (у редакції 2001 р.), відповідно до міжнародної угоди, передбачалася ст. 303 «Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією». Пізніше її було викладено в іншій редакції: «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією».

Низка статей Кримінального кодексу містить у собі терміни та поняття, які потребують тлумачення для правильного використання на практиці. Ключовим поняттям даної норми є термін «сутенерство». Якщо звернутись до етимології поняття «сутенер», то дане слово походить з французької мови (*souteneur* – підтримуючий). Терміни «сутенер» та «звідник» застосовуються до осіб чоловічої статі. Для жінок, які організовують заняття проституцією, використовуються термін «мадам» та «бандерша» (від нім. *Bander* – звідник).

За радянських часів сутенери характеризувались як деградовані, декласовані люди, які мають інтимні зв'язки з проститутками та проживають за рахунок їх заробітку. Дане визначення певною мірою перетинається з поняттям альфонса – чоловіка, який проживає за рахунок заробітку жінки [2, с. 670]. У сучасному розумінні сутенер не завжди має інтимні зв'язки з проституткою. Основне значення цього слова – посередник, який пропонує надання сексуальних послуг клієнтам та забезпечує охорону особам, що надають ці послуги за винагороду. Таким чином, у визначенні сучасного сутенера об'єдналися поняття звідництва та сутенерства в первісному їх значенні [3, с. 16].

Що ж до кримінального законодавства

України, то в Кримінальному кодексі 1960 р. у главі Х «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку і народного здоров'я» була передбачена лише одна стаття, в якій суспільна небезпека виражалась у порушенні громадського порядку у сфері статевих відносин – ст. 210 «Утримання місць розпусти і звідництво» і яка не містила поняття сутенерства зазначається [4, с. 706]. У Кримінальному кодексі 2001 р. в ч. 4 ст. 303 є поняття сутенерства, вчиненого організованою групою, – тобто створення, керівництво або участь у організованій групі, яка забезпечує діяльність з надання сексуальних послуг особами чоловічої чи жіночої статі з метою отримання прибутку [5, с. 799].

У примітці до диспозицій ст. 303 КК України в редакції 2006 р. міститься визначення сутенерства як дій особи щодо забезпечення зайняття проституцією іншою особою. На нашу думку, таке визначення сутенерства є неточним, а головне – неповним, адже в сучасному світі сутенерство являє собою підпільний бізнес. На основі експлуатації проституції створюється система секс-бізнесу зі звідниками, утримувачами будинків розпусти, сутенерами, торговцями «живим товаром», у тому числі з налагодженими міжнародними зв'язками. Проте у нині чинному Кримінальному кодексі дана ознака не вказана, хоча, вивчаючи коментарі до даної статті, автори зазначають, що корислива мета діяльності сутенера як суб'єкта даного злочину є обов'язковою [6, с. 1027].

Якщо звернутись до зарубіжного досвіду, то корисна мета діяльності сутенера є обов'язковою ознакою дій цієї особи. Так, у КК Латвії (ч. 1 ст. 165) воно тлумачиться як «використання з метою наживи особи, яка займається проституцією» [7], у КК Туркменістану (ч. 1 ст. 142) сутенерство розглядається як «використання з метою сексуальної експлуатації особи, яка займається проституцією, що здійснюється з корисних спонукань» [8], у КК Молдови (ч. 1 ст. 220) під сутенерством слід розуміти «спонукання чи схиляння до зайняття проституцією, або сприяння проституції, або отримання вигоди внаслідок зайняття проституцією іншими особами, і вербування для зайняття проституцією» [9].

За результатами нашого дослідження кримінальних справ, порушених за даною статтею у м. Харків, у 100 % випадків основним мотивом учинення даного злочину мотив був корисливий. У кримінальних справах містяться чіткі вказівки на те, що основною метою діяльності сутенера є прагнення збагачення. Чітко

вимальовуються схеми грошових відносин між учасниками злочинних організацій, що забезпечують діяльність з надання сексуальних послуг. Тому, на нашу думку, визначення сутенерства, визначене в кримінальному законодавстві як «дій особи щодо забезпечення зайняття проституцією іншою особою», необхідно доповнити такою ознакою, як прагнення збагачення за рахунок експлуатації проституції.

На підставі викладеного матеріалу ми пропонуємо визначити сутенерство як «дії особи щодо забезпечення зайняття проституцією іншою особою з метою збагачення за рахунок експлуатації проституції».

Аналіз кримінальних справ свідчить, що існують певні неузгодженості при кваліфікації даного злочину, якщо його було вчинено за попередньою змовою групою осіб або ж організованою групою. Дані ознаки передбачені у частинах 2 і 3 ст. 303 КК України як кваліфікуючі. У самій статті зміст цих понять не розкривається, однак у КК 2001 р. у ч. 4 ст. 303 «Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією» містилось поняття сутенерства, вчиненого організованою групою, тобто створення, керівництво або участь в організованій групі, яка забезпечує діяльність з надання сексуальних послуг особами чоловічої чи жіночої статі з метою отримання прибутку.

У літературі по-різному визначають ознаки, які вказують на наявність організованої групи при вчиненні злочину. Зокрема, В. Т. Маляренко у коментарі до Кримінального кодексу наводить таке положення: 1) група містить трьох чи більше осіб, які відповідають вимогам суб'єкта злочину; 2) її учасники зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та інших злочинів; 3) у групі є єдиний план дій, який об'єднує всі дії співучасників; 4) між учасниками групи є розподіл функцій кожного з них [5, с. 94]. А. П. Козлов виділяє такі ознаки організованої групи: 1) заплановане створення злочинної групи; 2) суворо визначене коло осіб у злочинній групі в межах, необхідних для вчинення злочину; 3) планування вчинення злочину, яке включає в себе встановлення місця і часу скоєння злочину, визначення об'єкта і предмета посягання тощо; 4) попереднє розподілення функцій учасників до, під час та після скоєння злочину; кожен зі співучасників за власною ініціативою не має права виходити за межі встановлених домовленістю функцій; 5) жорстока дисципліна; 6) відсутність єдності місця та часу дій співучасників; 7) умисел та змова співучасників спрямований на скоєння

єдиного злочину [10, с. 280–281].

Аналіз вивчених кримінальних справ свідчить про те, що іноді суди при вирішенні питання про вчинення даного злочину групою осіб за попередньою змовою або організованою групою по-різному тлумачать формально однакові ситуації, які виникають на практиці, щодо цих форм співучасті.

Так, умовою настання кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 303 КК України за такою ознакою, як попередня змова групою осіб, є вчинення даного злочину спільно декількома особами (дві і більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення. На практиці це частіше за все випадки, коли сутенер діяв спільно з іншими особами, які виконували певні функції за його вказівкою, спрямовані на забезпечення експлуатації проституції. Ця ситуація більш характерна для тих випадків, коли сутенер тільки починає займатися злочинною діяльністю за попередньою змовою із певними особами або ж він ще не знайшов осіб, які б співпрацювали з ним на постійній основі. У випадку, передбаченому ч. 3 ст. 303 КК України, наявні вже певна згуртованість та системність злочинної діяльності, адже згідно з ч. 3 ст. 28 КК України злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Дана форма співучасті для вчинення сутенерства або втягнення особи в зайняття проституцією є більш характерною. Так, у Московському районному суді м. Харкова розглядалась кримінальна справа, щодо громадян П., Н., Т., Р., які були визнані судом винними у сутенерстві та втягненні особи в зайняття проституцією. Суд при винесенні вироку вказав на необхідність урахування такої ознаки, як вчинення злочину у складі організованої групи. Про організованість групи, до складу якої входили підсудні, свідчило те, що вони умисно зорганізувалися у стійке об'єднання і протягом тривалого періоду (2 роки) займалися злочинною діяльністю, пов'язаною із забезпеченням надання сексуальних послуг. Дії учасників групи, звісно, були об'єднані спільним умислом з чітким розподілом ролей. Так, громадянин П. був організатором групи, його функції полягали

у загальному керуванні діяльністю об'єднання, забезпеченні ефективного використання та розподілу між учасниками прибутків від злочинної діяльності, підтриманні контакту з державними службовцями (корумповані зв'язки угруповання), також у налагодженні міжнародних зв'язків, плануванні злочинної діяльності угруповання та заходів протидії правоохоронним органам, спрямованим на викриття їх діяльності. Також громадянин П. безпосередньо забезпечував пошук приміщення для перебування повій, крім того, – стежив за станом їхнього здоров'я, відстежував поведінку потерпілих, вживаючи заходів щодо недопущення з їх боку втечі або відмови від зайняття проституцією. Н. була вербувальником, вона здійснювала пошук та безпосередньо займалася втягненням жінок у зайняття проституцією за допомогою обману або іншими способами. Вона вміло налагоджувала контакти з майбутніми потерпілими, викликаючи у них довіру або зацікавленість, схиляла їх до певних дій, що надалі призводили до втягнення в зайняття проституцією. Громадяни Т. і Р. були водіями; на них було покладено функції перевезення незаконно утримуваних жінок, повій та учасників угруповання, проте вони часто виконували і певні функції, пов'язані з охороною.

Громадянин П. платив іншим учасникам групи відсоток від кількості клієнтів, яких вдалось обслуговувати за добу. Отже, в діях П., Н., Т., Е. наявні ознаки організованої групи, що значно підвищує суспільну небезпеку вчинюваних ними дій [11]. Слід зауважити, що в деяких випадках, коли даний злочин вчинюється групою осіб за попередньою змовою або організованою групою, суди не завжди враховують дану обставину як кваліфікуючу іноді неправильно вказують на роль кожного з учасників у вчиненні злочину. А це тягне за собою порушення принципів призначення покарання (принцип законності при призначенні покарання за злочини, вчинені в співучасті, – не враховується характер і ступінь участі кожного із співучасників у вчиненні злочину; принципи обґрунтованості, індивідуалізації та справедливості покарання), що є недопустимим.

Багато питань на практиці виникає при визначенні способів учинення даного злочину, якими є втягнення потерпілого в зайняття проституцією, примушування потерпілої особи до зайняття проституцією і безпосередньо сутенерство.

Втягнення особи в зайняття проституцією полягає у схилянні будь-яким способом осіб жіночої або чоловічої статі до зайняття прос-

титуцією, незалежно від того, якій кількості клієнтів надано платні сексуальні послуги. Втягнення особи жіночої або чоловічої статі в зайняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією здійснюється шляхом використання таких криміналізованих способів: обман, шантаж, використання уразливого стану потерпілої особи; застосування чи погроза застосування насильства (фізичного або психічного).

За результатами вивчених нами кримінальних справ, порушених за ст. 303 КК України, особами, які безпосередньо займаються втягненням у зайняття проституцією, часто є самі секс-працівники. Вони розповідають потенційним «жертвам» про те, що це легкий спосіб заробити гроші з неважкими умовами праці, що сутенер завжди захистить і допоможе, проте не вказують на жодні «мінуси» даного заняття (один із способів так званого «пасивного втягнення»).

На наш погляд, відповідальність за втягнення малолітнього чи неповнолітнього в зайняття проституцією або примушування їх до зайняття проституцією має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням вищезазначених способів.

На практиці іноді виникають проблеми щодо визначення обману як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 303 КК України. Особливо гостро це питання виникає під час кваліфікації сутенерства та втягнення особи в зайняття проституцією за сукупністю зі злочинном, передбаченим ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини». Узагалі торгівля людьми з метою подальшої сексуальної експлуатації здійснюється, як правило, тільки організованими групами, в яких наявні суворе розподілення ролей і тісні зв'язки з іншими подібними групами в країнах постачання. Сексуальна торгівля рідко має відкритий характер. Частіше за все вона замаскована у ЗМІ такими оголошеннями, як: «високооплачувана робота для жінок до 35-ти років за кордоном», «набір у престижне модельне агентство» «школа масажу», «шлюбні агенції» тощо. Іноді дані оголошення несуть у собі правдивий зміст і люди дійсно їдуть за кордон працювати, проте найчастіше вони є «приманкою» для потенційних повій. Одним із найпоширеніших методів вербування є трудові угоди, які зазвичай складають так, щоб умови найму та характер професійної діяльності були нечіткими, незрозумілими. Після прибуття до «місця роботи» жінкам дають великий аванс,

який потім треба «відробляти» або ж одразу вимагають «відробити» гроші за авіаквитки тощо; потім під будь-яким приводом забирають паспорти, і люди фактично перетворюються на «живий товар».

Спосіб учинення злочину, названого ст. 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією», слід визначити як учинення злочину шляхом обману, тобто повідомлення неправдивих відомостей або ж їх замовчування з метою втягнення особи в зайняття проституцією.

Одним із важливих моментів кваліфікації злочинів є констатація факту закінчення злочину. Щодо моменту закінчення даного злочину, то варто зазначити, що дане питання в науці і практиці застосування кримінального законодавства також не знаходить однозначного вирішення. Так, російські вчені М. І. Ветров та Ю. І. Ляпунов, зазначають, що «для наявності складу злочину не має значення, чи

стала займатись проституцією потерпіла особа» [12, с. 457]. У коментарі до Кримінального кодексу України зазначено, що закінченим цей злочин слід вважати з моменту вчинення будь-яких дій, спрямованих на зайняття проституцією, незалежно від того, чи призвели ці дії до досягнення мети винуватої особи [6, с. 1028].

Але існує і протилежна точка зору: Б. В. Здравомислов вказує, що «втягнення в зайняття проституцією вважається закінченим з моменту, коли особа, яку втягнули під впливом іншої винної особи, фактично здійснила проституцію хоча б один раз» [13, с. 293].

На жаль, у межах наукової статті неможливо розглянути всі питання, пов'язані з кваліфікацією даного діяння, але як слідча, так і судова практика у кримінальних справах, порушених за ст. 303 КК України, потребує вироблення єдиного підходу до вирішення вказаних питань шляхом її узагальнення у відповідних Постановах Пленуму Верховного Суду України.

Список використаної літератури

1. Конвенция о борьбе с торговлей людьми и эксплуатацией проституции третьими лицами от 21 марта 1949 г. // Украина в міжнародно-правових відносинах. Борьба із злочинністю та взаємна правова допомога : зб. док. Кн 1. – К. : Юрінком, 1996. – С. 144–154.
2. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина и Ф. Н. Петрова. – Изд. 4-е, доп. и перераб. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1954. – 853 с.
3. Сутенеры и проститутки: проституция в древности и сегодня / сост. Н. Белов. – Минск : Литература, 1998. – 638 с. – (Энциклопедия преступлений и катастроф).
4. Научно-практический комментарий уголовного кодекса Украинской ССР / [под ред. Н. Ф. Антонова, М. И. Бажанова, Ф. Г. Бурчака и др.]. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 880 с.
5. Научно-практический комментарий к кримінальному кодексу України / за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. 30-е. – Х. : Одиссей, 2006. – 1148 с.
6. Научно-практический комментарий к кримінальному кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Дакор, 2008. – 1350 с.
7. Уголовный кодекс Латвии. – М. : Зерцало, 2004. – 227 с.
8. Уголовный кодекс Туркменистана. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. – 129 с.
9. Уголовный кодекс Республики Молдова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2007. – 220 с.
10. Козлов А. П. Соучастие / А. П. Козлов. – СПб. : Литература, 2001 – 320 с.
11. Матеріали з архіву Московського суду міста Харкова за 2009 рік.
12. Уголовное право. Особенная часть : учебник / под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. – М. : Юринком, 1998. – 457 с.
13. Уголовное право России. Особенная часть / под ред. Б. В. Здравомыслова. – М. : Юрид. лит., 1996. – 426 с.

Надійшла до редколегії 23.11.2010

ШЕВЧУК Т. А. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СУТЕНЕРСТВО И ВОВЛЕЧЕНИЕ В ЗАНЯТИЕ ПРОСТИТУЦИЕЙ

Рассмотрены уголовно-правовое понятие сутенерства, его социальные характеристики и мотивация, освещены проблемы квалификации данного преступления.

SHEVCHUK T. ABOUT SOME QUESTIONS OF RESPONSIBILITY FOR PIMPING, AND DRAW A PERSON IN PROSTITUTION

Criminal and legal notion of pimping, its social characterizations and motivation, to find out the problems of qualification of this crime.